

FIIA 19/2014

COMMENT

Wolfgang Mühlberger
Vanhempi tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Menneisyyden virheet ovat luoneet maaperän Isilin nousulle > Fundamentalistisen järjestön voittaminen edellyttää yhtenäistä liittoumaa

Vastustajien heikkous on vahvistanut Isil-järjestöä. Lisäksi Isil voi luottaa alueellisten toimijoiden tukeen, vaikka osa näistä onkin paradoksaalisesti liittynyt Isilin vastaiseen rintamaan. Jihadistien voittaminen edellyttää strategiaa, joka perustuu yhteiselle tavoitteelle ja pitkän aikavälin toimintasuunnitelmalle.

Irakin ja Syyrian maaperällä toimii yletön määrä militantteja sunni-muslimien järjestöjä, joilla on pitkälti yhteinen tavoite: sharia-lakiin perustuvan pan-islamilaisten valtion perustaminen. Isil-järjestön (joka tunnetaan myös sen arabiankielisellä nimellä *Da'ish*) erottaa muista sen ylikansallinen luonne, järjestelmälliset hyökkäykset siviili-kohteisiin (usein vielä haavoittuvia vähemmistöjä vastaan) sekä ryhmän ideologinen jyrkkyys ja suuruudenhulluus. Isil tähtää jo tässä vaiheessa islamistisen valtioajattelun korkeimpaan mahdolliseen tavoitteeseen, kalifaatin pystyttämiseen.

Isilin johtaja Abu Bakr al-Baghdadi ilmoitti kesäkuussa 2014 ottavansa käyttöön kalifin arvonimen. Tämä oli käytännössä kaikille sunnimuslimille osoitettu kutsu liittyä taisteluun Irakin ja Syyrian hallituksia vastaan, joita Isil pitää šiialaisluopioina.

Islamilaiseen viitekehykseen perustuva alueellinen laajentuminen ei ole Lähi-idässä kuitenkaan mitenkään uusi asia. Isilille löytyy vertailukohta historiasta, Saudi-Arabian kuningaskunnan perustamiseen johtaneesta jihadista, joka vaali raivokkaan antimodernistista ja fundamentalistista islamilaista ideologiaa. Isiliä ei siis voi pitää niinkään poikkeavuutena, vaan

pikemminkin toiseutta ja ennen kaikkea ”vääräuskoisia” kohtaan tunnetun vihan jatkuvuuden symbolina.

Jotta voisi ymmärtää Isilin nopeaa levittäytymistä Irakissa ja Syyriassa, on tarpeen ymmärtää, miten hedelmällinen maaperä sille on menneisyydessä luotu. Ulkomaiden sotilaallinen puuttuminen alueen asioihin, maiden omien hallitusten taipumaton suhtautuminen oppositioon ja baathilaisen ideologian syrjäyttäminen vallasta ovat kaikki myötävaikuttaneet Isilin nousuun. Tässä mielessä Isil vain täyttää alueellista ja ideologista tyhjiötä, vaikka se samalla edustaa myös erityistä ja kirjallista islamilaisten historian uudelleentulkintaa.

Irakia ovat repineet useat sodat, YK:n asettamat pakotteet ja viime kädessä myös vanhan baathilaisen valtajärjestelmän purkaminen. Irakin armeija riisuttiin aseista Irakin jälleenrakennusvirastoa johtaneen yhdysvaltalaisen Paul Bremerin alaisuudessa. Vuodesta 2003 lähtien šiiaenemmistön vähittäin kasvanut vaikutusvalta on johtanut sunni-väestön marginalisoitumiseen ja kaunaisuuteen. Lisäksi Saudi-Arabia on pettynyt, kun Irak on siirtynyt sen vaikutusvallan piiristä varsin avoimesti Iranin vaikutuspiiriin. Tämä on avannut ovet ulkopuolisten

puuttumiselle Irakin tilanteeseen, vaikka toimijoina ovatkin nyt kovan linjan islamistit.

Syyrian vaivoina puolestaan ovat olleet useita vuosia jatkunut paha kuivuus maan koillisosan viljelyalueilla, sisällissodan laajentuminen maan hallintoa vakavasti uhkaavaksi konfliktiksi ja kansainvälisten pakotteiden aiheuttama talouden kurjistuminen. Konfliktin alkuvaiheissa Syyrian asevoimien strategiana oli vetäytyä vähemmän tärkeiltä alueilta harvaanasutulla Jaziran alueella. Syyrian alaviittihallinto turvautui laajamittaisiin voimatoimiin, mikä edesauttoi kansannousun kehittymistä aseelliseksi kapinaksi. Bashar al-Assadin väite, jonka mukaan kyseessä oli taistelu terrorismia vastaan, tuli lopulta itseään toteuttava ennustus.

Näiden eri tekijöiden yhteisvaikutus selittää pitkälti sen, miksi Isil on voinut saada haltuunsa sunni-enemmistöiset alueet niin helposti. Valtiorakenteet ovat jo valmiiksi olleet hajalla, ihmiset ovat kokeneet kärsineensä vääryyttä, eivätkä länsimaat ole tarjonneet riittävästi tukea maltilliselle oppositiolle. Tässä tilanteessa Isil on voinut saada kiihkomieliselle ideologialleen vastakaikua, tai ainakin se on hyväksytty Irakin ja Syyrian hallituksiin verrattuna pienempänä pahana.

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on riippumaton tutkimuslaitos, joka tuottaa korkeatasoista tutkimusta poliittisen päätöksenteon ja avoimen keskustelun tukemiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Korkean laadun varmistamiseksi ainakin kaksi asiantuntijaa lukee ja kommentoi kaikkien instituutin julkaisujen käsikirjoituksia. Julkaisut käyvät lisäksi läpi ammattimaisen kielitarkastuksen ja editointiprosessin. Julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

Arabikevään kansannousut eivät toistaiseksi ole johtaneet laajamittaiseen demokratisoitumiseen. Tämä on osaltaan lisännyt äärimmäisten ja jopa utopististen liikkeiden veto-voimaa. Vaikka Muslimiveljeskunnan näennäisesti kansanvaltainen linja ei tarjoa hyväksyttävää vaihtoehtoa Isilin ideologialle, nousi veljeskunta joka tapauksessa Egyptissä valtaan vaalien kautta. Egyptin armeija kuitenkin syrjäytti Muslimiveljeskunnan vallasta, mikä on tarjonnut tukea näkemykselle, jonka mukaan muutos voidaan saada aikaan vain aseellisen taistelun keinoin. Ja, paradoksaalista kyllä, vaikka demokratiakehitys on Tunisiassa edennyt lupaavasti, ainakin 2 400 tunisialaista jihadistia on lähtenyt sotimaan erinäisille Lähi-idän taistelukentille.

Isilin menestys on muuttanut arabimaiden jihadistiliikkeitä. Isil on saanut haltuunsa alueet, jotka olivat aiemmin baathilaisten, vahvasti sekulaarien hallitusten hallussa. Isil on pystynyt käyttämään hyväkseen sunniväestön tyytymättömyyttä ja erilaisten arabi-ideologisten hankkeiden epäonnistumisia. Sen menestystä on saattanut tietystä määrin auttaa myös johtajuus, yhtenäisyys ja sotilaallinen kyvykkyys. Mutta viime kädessä Isilin nousun ovat mahdollistaneet sen vastustajien heikkoudet.

Isilin-vastaisen strategian on unohdettava järjestön ylikansallinen luonne ja erotettava toisistaan toiminta Irakissa ja Syyriassa. Irakin tilanne kannattaisi pyrkiä ratkaisuun ensin, minkä jälkeen vuorossa olisi Syyria, joka edellyttää pidemmän aikavälin hanketta. Irakin uutta hallitusta on painostettava sopuun sunnijohtajien kanssa, jotta hallitus saisi takaisin niiden heimojen luottamuksen, jotka tällä hetkellä ovat kallellaan Isilin suuntaan. Syyriassa puolestaan olisi viipyilemättä aloitettava ponnistelut neuvotteluratkaisun saamiseksi konfliktiin.

Yhtenäisen ja raudanlujan Isilin-vastaisen liittouman luomiseksi on käsiteltävä kolme alueellista kysymystä. Ensimmäinen liittyy epävarmuuteen Saudi-Arabian asennoitumisesta; Isilin ideologian juuret ovat Saudi-Arabian edustamassa wahhabismissa. Toinen liittyy Iranin rooliin; Iran on keskeinen tekijä niin Irakissa kuin Syyriassa, ja on hyvin huolissaan sunnalaisen jihadismin leviämisestä. Kolmantena esiin nousee Turkin rooli, jota määrittelee pitkälti pidättyväisyys.